

Свобода и ДОСТОЙНСТВО

(Отговор на въпроса, публикуван на Philosophy Stack Exchange, „На какви основания една демократична държава може да забрани порнографията?“)

Забележка относно превода

Този текст е написан на италиански и английски език и двете версии са редактирани директно от мен: Мога да гарантирам, че те отразяват вярно моите мисли. За всички останали езици използвах Google Translate, тъй като нямам възможност преводите да бъдат прегледани професионално. Извинявам се за евентуални малки грешки или неточности. Това е изключително ефикасен инструмент, на който читателят може разумно да разчита; въпреки това има вероятност някои нюанси на моите мисли да не са били напълно предадени. Сметнах обаче, че е за предпочитане да предложа несъвършени версии, отколкото да изключвам читателите, които биха могли да се интересуват от тези размисли на родния си език. Благодаря ви за вниманието и приятно четене.

Въпросът дали една демократична държава може да забрани порнографията зависи изцяло от това какво се разбира под „демокрация“. Ако демокрацията е просто тиранията на мнозинството, тогава отговорът е тривиален: порнографията може да бъде забранена просто защото мнозинството я желае, без да е необходимо допълнително оправдание или „основания“. Но мнозинството не винаги е справедливо или мъдро. Историята предлага отрезвяващи примери за колективни решения, които са довели до актове на дълбока несправедливост. В края на краищата не цар или тиранин, а волята

на тълпата е поискала разпъването на Исус на кръст. И нищо не илюстрира по-добре колко опасна може да стане колективната „добродетел“, когато заглуши индивида. Очевидно не искам да приравня морално застъпниците на прохибицията с тълпата, която е крещяла за неговото разпъване на кръста, а само да покажа повтарящ се исторически модел: моралната погрешимост на масите. Подобна динамика може да се види и в други трагични епизоди от историята, където властите, страхувайки се от гнева или паниката на тълпата, жертват индивиди не за справедливост, а за да запазят собствената си популярност или просто защото им липсва моралната сила да устоят на натиска на тълпата. Един такъв случай е изтезанието и екзекуцията на миланския бръснар Джан Джакомо Мора по време на чумата, в процес, воден повече от народната истерия и нуждата от изкупителна жертва, отколкото от доказателства, както е описано от Алесандро Мандзони в „Storia della colonna infame“. Властите, както пише Мандзони, не са били водени от разума, а от страха да не оправдаят общото очакване, колкото и сигурно, толкова и прибързано, да изглеждат по-малко умни, ако открият невинни хора, да обърнат виковете на тълпата срещу самите себе си.

Това е ясно напомняне за това колко мощен може да стане неинституционалният натиск от тълпата. Друг пример е дългата история на процесите срещу вещици, където страхът, невежеството и общественият натиск доведоха до неописуема жестокост. Във всички тези случаи „волята на народа“ не беше нито мъдра, нито справедлива: нейното умилюстивяване дойде с цената на истината, достойнството и невинните животи. Нещо повече, ако някой настоява да защитава волята на мнозинството като достатъчен критерий за етична легитимност, тогава той трябва да приеме следното логично следствие: Окончателното решение би ста-

нало приемливо, защото е организирано от режим, дошъл на власт чрез демократични избори, с подкрепата на милиони. Отново, разбира се, това не е, за да се предположи, че забраната на порнографията е сравнима с геноцид, а само за да се демонстрира погрешността на разглеждането на управлението на мнозинството като достатъчен морален критерий. Демокрацията не е просто управление на мнозинството: тя е рамка от процедури, предназначени да защитават индивидите от произволна власт, включително произволната власт на мнозинството. Без етични и правни ограничения тя се превръща във форма на тирания, прикрита в демократична легитимност, форма на тоталитарна власт с народно лице. Някои биха могли да възразят: ако не мнозинството решава кое е легитимно в една демокрация, тогава кой го прави? Този въпрос засяга същината на демократичния парадокс. Отговорът е едновременно много прост и много сложен.

i) От една страна, съществува очевидният факт, че властта наистина принадлежи на мнозинството, но тази власт не е абсолютна; тя е ограничена от граници. И това не е антидемократична позиция. Уверен съм, че всеки разумен читател ще се съгласи, че трябва да има фундаментални граници (догми, ако щете), които се отнасят за всички форми на власт в обществото, дори за най-легитимните (правителства, съдии, полиция, родители и т.н.).

ii) От друга страна, практическото предизвикателство за дефиниране и регулиране на тези граници е една от най-страшните и трайни дилеми на политическата философия, проблем, който е предизвиквал дори най-великите умове.

Алексис дьо Токвил пише:

> Считам за нечестива и отвратителна максима, че политически погледнато, народът има право да прави всичко; и въпреки това твърдах, че всяка власт произлиза от волята на мнозинството. Тогава в противоречие ли съм със себе си?

Почти два века по-късно все още нямаме окончателен отговор на този въпрос за милион долара: как можем да направим демокрацията израз на волята на мнозинството и същевременно да я имунизирате срещу собствената ѝ крехкост? Както предупреждава Ан Апълбаум,

> При подходящи условия всяко общество може да се обърне срещу демокрацията. Всъщност, ако историята е нещо, всички наши общества в крайна сметка ще го направят.

Това наблюдение не е песимизъм, а реализъм. Демокрациите не се сричат само чрез преврати, външна дестабилизация или военна агресия. Понякога те бавно се подкопават от самите хора, които твърдят, че ги защитават. Урокът е ясен: демокрацията трябва да бъде нещо повече от просто прилагане на предпочитанията на мнозинството. Тя трябва да бъде система, която защитава свободата.

Очевидно не си поставям за цел да решавам такива дълбоки философски въпроси тук. Ще отбележа само, че ако демокрацията се разбира като система, която защитава индивидуалните свободи, а не просто налага предпочитанията на мнозинството, тогава забраната на порнографията изисква строга обосновка. Както предупреждава Джон Стюарт Мил:

> хората може да желаят да потискат част от себе си и предпазните мерки срещу това са също толкова необходими, колкото и срещу всяка друга злоупотреба с власт.

Тези думи перфектно улавят същността на нашия случай.

Далеч от това да е съвременно изобретение, сексуално експлицитните материали водят началото си от най-отдалечените дълбини на древността, приемайки различни форми през вековете, но винаги отразявайки един вечен аспект на човешкото желание, толкова повсеместен, колкото и други форми на културно изразяване като музика, математика или хумор. Последното е особено уместно в този контекст: подобно на порнографията, комедията разкрива измерение на човешката свобода, което разклаща системите за контрол. Те често са разкривали абсурдите на властта или са оспорвали табута и догми и поради тази причина и двете често са били цензурирани, стигматизирани или заглушавани. Сексуалността и смехът споделят една тайна: и двете разтварят страха с удоволствие. И точно затова онези, които управляват чрез страх, винаги са се стремели да ги заглушат. И все пак те се задържат, защото дават глас на нещо първично и неудържимо в човешкия дух, нещо, което никакъв декрет или догма не са успели да заличат. Разбира се, не всяка порнография се стреми да бъде изкуство, но не и цялата музика, цялата комедия или цялата литература. Въпросът е, че личното изразяване, дори когато е комерсиализирано, заслужава същото основно уважение като всяка друга консенсусна форма на себепредставяне. Както всяка друга форма на човешко изразяване, нито порнографията, нито хуморът изискват оправдание, за да съществуват. По-скоро тяхната забрана изисква обосноваване разсъждение. Джон Стюарт Мил заявява:

> Единствената цел, за която властта може да бъде упражнявана с право над който и да е член на цивилизована общност, против неговата воля, е да се предотврати вреда за

другите. Неговото собствено благо, независимо дали е физическо или морално, не е достатъчно основание.

И това не е просто теоретичен проблем: това е един от основните стълбове, върху които е изградена една истински либерална демокрация. Ако приемем този принцип, тогава тежестта на доказване е изцяло върху тези, които се стремят да наложат забрана, а не върху тези, които защитават индивидуалната свобода. С други думи, основният принцип на свободното общество е, че индивидуалната свобода не е необходимо да се оправдава. Трябва да се отбележи обаче, че границата между индивидуалния избор и този, който засяга другите, не винаги е ясна. Всъщност това разграничение попада едно от най-дълбоките и трайни предизвикателства в политическата философия.

По този начин ключовият въпрос в демократичната рамка не е „защо порнографията трябва да бъде разрешена?“ а по-скоро, както правилно беше попитано, „има ли някакви оправдани основания за нейната забрана?“. Краткият отговор е, че в едно свободно общество всеки пълнолетен, който е дал съгласие, трябва да бъде свободен да изразява своята сексуалност според собствената си природа и желания. Гледането или създаването на порнография попада изцяло в рамките на този принцип. Точно както никой не е принуден да гледа или играе спорт, никой не е принуден да гледа или участва в порнография. Но забраната ѝ по морални причини би означавала налагане на всички на визия за сексуалността, която не е универсална, а само субективна перспектива. Разбира се, паралелът със спорта не е напълно подходящ, защото порнографията може да смути не само тези, които не искат (незаинтересовани възрастни) или не трябва (непълнолетни) да имат достъп до нея, но и тези, които ѝ се наслаждават, но само в

специфични моменти и контексти по свой избор: дори тези, които ценят порнографията, не желаят непоискано излагане извън времето, в което активно го търсят. Както мъдро е казано в Еклесиаст: „Има време за всичко“. Но това не е аргумент срещу порнографията сама по себе си, а по-скоро въпрос за регулиране и достъп. Ясно е, че това трябва да бъде уредено със законодателство с особено внимание.

Сега можем да разгледаме основните възражения и да ги анализираме критично, защото това, както видяхме, е единственият смислен начин да се отговори на въпроса.

1) Опасна ли е порнографията?

Честа критика е, че порнографията е опасна, както за тези, които я произвеждат, така и за тези, които я консумират.

1.1) Опасна ли е за тези, които я произвеждат?

Нека бъде абсолютно ясен: предвид необятността на индустрията за забавления за възрастни, би било нереалистично да се вярва, че сериозни проблеми не съществуват. Някои от тези проблеми са безспорно престъпни, включително психологически натиск, емоционална манипулация и неетични условия на труд. Поради тази причина омаловажаването на потенциалната тежест на подобни злоупотреби, като се твърди, че изпълнителите винаги са имали възможност да откажат, не е просто повърхностно, а е опасно. Никоя сериозна дискусия по тези въпроси не може да се основава на подобни опростявания. Това не е гледна точка, която аз поддържам, нито пък такава, която възнамерявам да защитавам тук. Злоупотребите заслужават не само морално осъждане, но и съдебно преследване с пълна решителност. В търговски контекст динамиката не е същата като в частната сексуална връзка. Ако

средата е нездравословна, изпълнителят може да се почувства под натиск да не казва „не това“ или „не днес“, просто защото е в платена, структурирана и изпълнена с очаквания среда. И двете ситуации повдигат етично значими опасения. Първата е проблематична по причини, които са твърде очевидни: съгласието трябва да бъде конкретно, а не само общо. Но втората (чувството за невъзможност да се каже „не днес“) е също толкова важна. Разумно е да се предположи, че дори най-сексуално жизнените и уверени индивиди преживяват моменти, понякога продължителни периоди, когато желанието отшумява. И това също заслужава уважение. Желанието има своите сезони, а свободата означава да почитаме не само моментите, когато гори ярко, но и тези, когато притъмнява или тихо се оттегля. Правото да не изпитваме желание не е дефект: то е аспект от нашата човечност и такъв, който не трябва да бъде заличен от ритъма на производство или очакванията на другите. Това прави ситуацията по-деликатна от обикновения секс и е вярно, че търговските контексти може да са по-изложени на подобни рискове. Но е важно също така да се отбележи, че същата тази динамика може, трагично, да се случи в нездравословен личен контекст и с много по-голяма тежест, отколкото в професионалната порнография, където дори неетичното поведение е ограничено от публичния характер на акта. Както и в други потенциално опасни работни среди, истинската безопасност зависи от стабилното законодателство, от интелигентността, емпатията и етичната осъзнатост на тези, които управляват процеса, и от добре написани договори.

Сексуалното изразяване, както всички форми на човешка интимност, винаги трябва да остане свободно, никога не дължимо. Никой, при никакви обстоятелства, не бива да се чувства морално задължен да предложи тялото си. Да превърнеш желанието в дълг

означава да угасиш душата му. Разбира се, изборът да се отдадеш, дори без желание, може да бъде акт на обич или щедрост (макар и човешки съмнителен; и какво се случва, ако и двамата партньори правят любов само за да угодят на другия? Резултатът, иронично и парадоксално, е, че никой не е доволен). Но това винаги трябва да остане избор, никога очакване. Умствената откритост към удоволствието, когато е автентична и свободна, със сигурност може да обогати интимността, но никога не трябва да се бърка със задължението. Съществува фундаментална етична разлика между професионално задължение, което може да бъде отменено без срам, и морално очакване, което превръща отказа във вина. В патриархалните модели на брака, казането на „не“ често те прави „егоист“. Разбира се, това не означава да се отъждествяват двете области. Но ако сме честни, трябва да признаем, че емоционалната принуда и моралното очакване могат да действат по-коварно в личните отношения, отколкото в регулираните професионални контексти. Разликата е в моралните последици от отказа на акта. В здравословни професионални контексти изпълнителят може да се оттегли във всеки един момент, без да бъде възприеман като морално непълноценен. Може да има икономически последици, но никой не поставя под въпрос нейното достойнство. Нейното „не“ не петни нейната стойност. И нито пък фантазиите ѝ, ако са свободно изразени, бива да я белязват със срам. Свободата да задържиш тялото си и свободата да разкриеш желанията си са две страни на едно и също достойнство. В токсичен брак, оформен от дълг и очакване, едно и също „не“ може да бъде посрещнато с вина, емоционален натиск или тихо разочарование. Цената не е финансова, а е релационна: обич, уважение или мир могат да бъдат отнети. Човек не е услуга. Свободата свършва там, където се предполага наличието, а къ-

дето свършва свободата, свършва и достойнството.

Разбира се, някои биха могли да твърдят, че самото наличие на сериозни престъпления би трябвало да е достатъчно, за да оправдае пълна забрана. Те биха могли да твърдят, че всеки, който е достатъчно честен и ясен, за да признае очевидното (че не е правдоподобно да се вярва, че глобален феномен от такъв мащаб е останал незасегнат от сериозни проблеми), трябва или да застане на страната на най-радикалните прохибиционисти, или да бъде обвинен в чудовищна безчувственост. Но този вид мислене свежда всяка сложна реалност до бинарна логика. Както ще твърдя по-нататък, има поне две истини, които никога не трябва да се забравят:

i) първо, че изключително сериозни престъпления, за съжаление, съществуват във всяка човешка сфера, дори в тези, считани за най-благородни. Напрежението между формалното съгласие и реалната, неограничена свобода не е проблем, уникален за порнографията: то може да възникне в много области, включително брака, където емоционалният натиск, социалните очаквания или финансовата зависимост могат дълбоко да повлияят на избора на човек. И все пак ние не забраняваме брака заради неговите патологични случаи. Ние осъзнаваме неговата важност и работим за защита на тези, които са уязвими в него. Същата логика трябва да важи и тук.

ii) второ, че възможността за възникване на сериозни проблеми не може да оправдае забраната на нещо, което за много хора представлява не само форма на изразяване или красота, но и дълбоко лично и жизненоважно измерение на живота, подобно на вярата за вярващия. И в двата случая имаме работа с интимни сфери на смисъла, които не могат да бъдат оценявани отвън. Точно както не изискваме една вяра да се съобра-

ява с колективните норми, за да бъде легитимна, не бива да изискваме това и от сексуалното изразяване.

Забраната, далеч от това да разреши обсъдените по-горе проблеми, поражда други, също толкова сериозни, започвайки с отказването на свобода за онези, за които показването е дълбока екзистенциална необходимост. Премахването на проблемите чрез унищожаване на целия контекст, който ги съдържа, е като опит за „излекуване“ на рак чрез убиване на пациента; или като отказ от хранене, обличане или използване на телефон, за да се елиминира всеки риск от подкрепа на неетични практики. Вместо това, трябва да вярваме във възможността за премахване на злото, като същевременно запазим това, което е добро, свободно и достойно за съществуване. Именно в такива случаи проникателността става от съществено значение.

Въпреки че престъпленията трябва да бъдат осъждани и преследвани с пълна решителност, те не оправдават забраната на порнографията. Историята показва, че пълните забрани не елиминират търсенето. Те го изтласкват в нелегалност, на пазари, където злоупотребата е по-трудна за откриване, предотвратяване или наказване. Няма причина да се смята, че порнографията би била изключение. Разбира се, това не означава, че регулирането винаги е правилният отговор. Някои пазари заслужават забрана (като трафик на хора, експлоатация на деца или твърди наркотици), защото вредата, която причиняват, е присъща и не може да бъде елиминирана или смекчена чрез надзор. Това обаче не е така за порнографията: за разлика от присъщо вредните пазари, тя може да функционира безопасно с подходящи регулации, осигуряващи справедливи условия на труд, информирано съгласие и задължителни здравни прегледи. Законността не гарантира съвършенство, но позволява проз-

рачност и мониторинг. Сектор, който работи на открито, може да се развива, да се подобрява и да се придържа към етични стандарти. През последните години вниманието към тези въпроси нарасна значително. И ако това все още се счита за недостатъчно, вместо да се ангажират с прохибиционистки кръстоносни походи, би било много по-продуктивно, ако активистите настояваха за по-строги етични сертификати, без да отричат свободата на тези, които избират да бъдат част от него.

Опасенията относно престъпленията са разбираеми и легитимни. Твърдението обаче, че порнографията трябва да бъде забранена поради тази причина, би било също толкова абсурдно, колкото и твърдението, че църквата трябва да бъде премахната поради съществуването на насилници сред нея (и трябва да се отбележи, че тези престъпления са далеч по-сериозни от всичко, което може да се случи в професионалната порнография, по причини, които предпочитам дори да не назовавам, въпреки че са известни на всички). Ясно е, че това би бил неразумен и неоправдан отговор. Запазването на нещо, което има дълбока ценност за много хора, като същевременно изисква строг етичен надзор, не е предателство на болката на жертвите, не е отричане, а проникателност: способността да се отдели това, което трябва да бъде осъдено, от това, което все още заслужава да съществува. Същото важи и за семейството, може би най-свещената институция в човешкото общество, самата люлка на любовта и грижата. И все пак, когато семейството стане токсично, то може да бъде и среда за най-опустошителното емоционално и физическо насилие. Трябва ли да премахнем семейството поради тази причина? Разбира се, че не. Защото разбираме, че неговата стойност за милиони животи остава огромна и че отговорът на болката не е разрушение, а справедливост. Ние не разрушаваме това, което е смислено и красиво, за

да накажем онези, които са го предали. Ние се стремим да излекуваме, да защитим и да съхраним това, което все още заслужава да съществува.

Следвайки логиката, която отменя, вместо да реформира, и опростява, вместо да разбира, би трябвало да забраним работата, спорта, музиката, образованието, туризма, игрите, доброволчеството или практически всяка човешка дейност или институция, защото престъпленията могат да се случат във всеки контекст. Дори благотворителността, една от най-благородните дейности на човечеството, е замесена в сериозни скандали. Помислете за скандала с Oxfam в Хаити, където някои хуманитарни работници злоупотребиха с властта си, за да експлоатират уязвими жени. Трябва ли да забраним благотворителността поради тази причина? Не, разбира се, че не. Проблемът не е самата благотворителност, а в индивидите, които се възползват от уязвими хора в нея.

Същото разсъждение важи и за порнографията: необходимостта от ясни регулации в индустрията не е причина за забрана, а по-скоро начин за гарантиране на защитата на участващите, както във всяка друга област. Освен това, точно както мащабът на явлениято прави неразумно да се вярва, че никога не се случва злоупотреба, няма и причина да се предполага, че неправомерното поведение е по-разпространено в тази индустрия, отколкото на традиционните работни места, където се случват различни форми на злоупотреба, често зад затворени врати и далеч от обществения контрол, по начини, които остават скрити именно защото тези среди се считат за уважавани и безспорни.

В този момент хиляди хора работят на строителни обекти без подходящи мерки за безопасност, реалност, която води до хиляди смъртни случаи всяка година. И въпреки това, ние не призоваваме за забрана на

строителството, защото признаваме както неговата социална стойност, така и възможността за подобряване на безопасността чрез регулиране. Защо порнографията, където рисковете не са сравними, трябва да се третира като по-опасна?

Някои щети не са записани в закона. Не всички рани са престъпления, но въпреки това са рани. Така че те имат значение. Има ли среди в порнографията, които са токсични? Неизбежно отговорът, някъде, винаги е „да“. Никое човешко поле с такъв размер не може да бъде напълно свободно от подобни проблеми. Но това не е причина да се осъжда цялата сфера на сексуалното изразяване. Съществува ли риск някои да използват порнографията не за да изследват желанието, а за да го увяхнат? Да, разбира се, че има. Светът е пълен с хора, които вредят на това, което не разбират. Бъдете много внимателни: това не е въпрос на това колко експлицитна е една сцена или колко интензивна може да бъде фантазията. Когато една жена реши да изрази свободно дълбоките си желания, дори най-смелите, най-дивите, важното е те да са нейни, а не насилствени. И тази свобода включва всичко: правото да прегърнеш смело своята сексуалност или да я отхвърлиш напълно. И двата избора (и всичко между тях) са легитимни. Нейната свобода, нейното самоопределение в избора дали и как да живее своята сексуалност, нейното щастие: това е, което прави разликата. (И тази истина се простира далеч отвъд порнографията.) В крайна сметка, точно както не забраняваме брака, защото някои хора го изопачават в нещо токсично (без технически да извършват престъпление), не бива да забраняваме порнографията, защото някои я използват неправилно или защото я свеждат до обикновена машина за печелене на пари, превръщайки нещо, което би могло да почете най-дълбоката същност на човек, в нещо кухо, бездушно,

лишено от смисъл, сляпо за красотата, която би трябвало да разкрие.

От друга страна, съществуването на сериозни нарушения, статистически неизбежни във всяко голямо човешко начинание, не отрича реалността на положителните и дълбоко смислени преживявания: много хора в индустрията говорят открито за личната си удовлетвореност, дори след като напуснат терена, когато финансовият интерес е минимален или липсва. И както при пилотите от Формула 1, те могат да напуснат не от съжаление, а просто защото са почувствали, че е време да започнат нова глава в живота, може би повлияни от семейни проблеми или други лични причини. Тези положителни препоръки са реалности, които не могат да бъдат игнорирани. Някои може да отхвърлят това като наивен или „романтизиран“ поглед върху порнографията, но това, което е наистина наивно, е предположението, че човешките желания, мотивации и стремежи могат да бъдат сведени до един-единствен, опростен разказ. Идеята, че всяка жена, която говори положително за опита си в порнографията, го прави единствено за финансова изгода, е неопровержимо твърдение. Както обясни Карл Попър, теория, която не може да бъде емпирично проверена, не е научно валидна. Ако всяко положително свидетелство автоматично се отхвърля като повлияно от финансов интерес, тогава няма възможно наблюдение, което би могло да опровергае тази теория. Това не означава, че всяко твърдение трябва да се приема безкритично, но отхвърлянето на всички благоприятни свидетелства априори, като въпрос на принцип, е равносилно на възприемане на догматична, а не на рационална позиция. А догмата, а не разумът, е истинският враг на разбирането.

Връщайки се към въпроса за риска, заслужава да се отбележи, че много социално приети дейности са свързани с много по-го-

леми опасности от порнографията, като например автомобилни състезания, екстремн алпинизъм или научни изследвания в смъртоносни среди като вулкани и пещери. Тези занимания са опасни, но обществото не призовава за тяхното премахване, защото опасността е доброволна и информирана. Всеки намира смисъл по различни начини: това, което може да изглежда безразсъдно или абсурдно за някои, за други е живот, изживян пълноценно. Следователно, противопоставянето на порнографията често изглежда по-малко загрижено за доказуема вреда и по-скоро вкоренено в културния дискомфорт от сексуалното изразяване. В едно свободно общество няма оправдание за забрана на консенсусна дейност на възрастни само защото някои я виждат като рискована или неразумна. Тези, които наистина се интересуват, трябва да предлагат аргументи, а не да налагат ограничения.

1.2) Опасно за тези, които я гледат?

Често срещан аргумент е, че порнографията може да има въздействие върху психичното здраве. Въпреки че порнографията може да има отрицателни ефекти, особено върху психологически уязвими индивиди, често се чудя дали дълбоко агресивното, грубо и разочаровано поведение, което често се наблюдава в обществото, може, поне отчасти, да произтича от сексуална репресия. Въпреки че не твърдя, че съм експерт по психология, е легитимен философски въпрос дали незадоволените сексуални потребности, когато са продължителни, могат да допринесат за емоционален дисбаланс. Това не е с цел да се твърди окончателно заключение, а с цел да се подчертае философска асиметрия: ние разглеждаме внимателно потенциалната вреда от порнографията, докато рядко разглеждаме потенциалните психологически последици от нейното отсъствие в определени контексти, особено когато

това отсъствие е продиктувано от срам или интернализирана вина.

Въпреки това, за разлика от алармистичните твърдения за порнографията, признавам, че моята перспектива е хипотеза, а не сигурност. Струва си също да се подчертае, че намерението ми не е да критикувам самото въздържание, което е легитимен и личен избор, който за много хора може да не носи никакви негативни последици. Моята гледна точка е просто, че за тези, които не са във връзка и които отхвърлят проституцията, и за които случайният секс не е желана или достъпна опция, практическите алтернативи са ограничени. В такива случаи изборът се свежда или до някаква форма на самостимулация, която може да включва порнография, или до въздържание. Това не означава, че порнографията задоволява нуждата от интимност: не го прави. Но при определени обстоятелства, тя може да функционира като клапан за налягане: начин за освобождаване на натрупаното напрежение и поддържане на работещ вътрешен баланс, избягвайки психологическо напрежение, където потискането би могло да доведе до дистрес. Това не е идеал; това е просто човешка реалност. Ако ще обсъждаме потенциалните вреди, трябва да ги претеглим справедливо, вместо да приемаме, че въздържанието е по своята същност неутрално, докато порнографията е по своята същност вредна, и си струва да се запита дали рисковете, приписвани на порнографията, наистина надвишават тези, свързани с продължително или принудително въздържание.

По-конкретно по отношение на въпроса за изкривеното възприятие за сексуалността, не отричам, че за някои хора, особено за тези, които се борят с критичното мислене, порнографията може да има отрицателни ефекти, като например развитието на нереалистични очаквания, но това не е нещо спе-

цифично за порнографията, помислете за култа към съвършенството в социалните медии или идеализираните изображения в масовите филми и сериали. Това, което знаем със сигурност, е, че социалните медии са пристрастяващи и насърчават изкривени визии за реалността. Просто помислете за разпространението на конспиративни теории като химиотрасли, движения против ваксинацията, плоскоземия или отхвърлянето на теорията за еволюцията.

Въпреки че наистина има движения, които се застъпват за по-строго регулиране на социалните медии, малко предлагат пълна забрана. Вместо това фокусът е върху повишаване на осведомеността, насърчаване на отговорността и осигуряване на подходяща употреба. Естествено, точно както алкохолът и друго съдържание за възрастни, порнографията трябва да остане достъпна само за пълнолетни лица. Осигуряването на достъп до нея за непълнолетни е отделен въпрос, който се отнася до регулирането, а не до забраната за всички.

Развиват ли някои хора компулсивно пристрастяване към порнография? Разбира се, както показва науката, това може да се случи и с други форми на забавление, включително телевизия, видеоигри и дори здравословни дейности като учене, хранене или физически упражнения. Науката е за разбиране, а не за легитимиране на морални кръстоносни походи. Тези, които се борят с компулсивно поведение, трябва да потърсят помощ чрез медицина и терапия. Те заслужават грижи, подкрепа и уважение, а не цензурна държава, която наказва всички останали в името на тяхното страдание. Това не би било нито справедливо, нито достойно, нито за тях, нито за другите. Аз много от време на време пия бира, а жена ми играе две евро на лотарията всеки петък. Трябва ли и двете да бъдат забранени, защото някои хора страдат от алкохолизъм

или хазартна зависимост? Защо не трябва да бъдем свободни да се наслаждаваме на по същество безобидни „пороци“ в мир? Проблемът не е в порнографията, социалните медии, хазарта, използването на смартфони, пазаруването или алкохола сами по себе си, а в контекста, в който те са ангажирани.

Някои може манипулативно да възразят, като се позовават на авторитета на СЗО, но това е погрешно представяне. Световната здравна организация не се застъпва за забрана на порнографията. Неговите опасения са съсредоточени върху защитата на уязвимите групи от населението (особено непълнолетните, на които трябва да бъде строго изключен достъпът до нея), а не върху забраната на сексуалното изразяване на възрастни. Точно както повдига опасения относно прекомерното време пред екрана, без да призовава за забрана на инструменти, които въпреки рисковете си остават изключително ценни, като например смартфоните.

В заключение, макар че е неоспоримо, че порнографията може да има отрицателни последици, представянето ѝ като социална чума е грубо преувеличение, което изкривява реалността. За повечето хора, при обикновени обстоятелства, тя функционира като безобидна форма на забавление. Това не означава, че е безобидна за всички, но че подобно на други видове забавления за възрастни, тя може да бъде отговорно ползвана от по-голямата част без неблагоприятни последици. Вместо да подхранваме морална паника, по-рационален подход би бил да се съсредоточим върху отговорното потребление, точно както правим с други индустрии, ориентирани към възрастни.

2) Дали премахването на порнографията би предотвратило незаконното разпространение на интимни материали?

Един аргумент за забраната на порнографията може да бъде, че тя допринася за неразрешеното разпространение на лично сексуално съдържание. Това е дълбоко тревожен въпрос, който заслужава не само нашето внимание, но и нашата емпатия и непоколебима солидарност с жертвите. Срамът принадлежи изцяло на онези, които злоупотребяват с доверието им или се хранят с него, а не на тях. Те не са сами, има хора, които са с тях. На тях бих казала: Ако днешният ден ви се струва непоносим, дръжте се. Вие сте повече от тази болка. Вие сте достойни за любов, уважение и справедливост. Не сте дефинирани от това, което ви е било сторено. Идеята обаче, че този проблем може да бъде решен чрез забрана на легалната порнография (като по този начин се ограничава свободата на тези, които намират сексуалното изразяване и показване за удовлетворяващи), е погрешна по множество причини (въпреки че мъжете също могат да бъдат жертви, стигмата и последиците често са по-тежки за жените: за по-голяма яснота, затова по-долу ще се спра на женския случай).

Нека си представим, че в репресивна и следователно антипорнографска държава (фашистка, комунистическа, теократична и т.н.) жена съобщава за неконсенсуално споделяне на интимен видеоклип на себе си: ще бъде ли защитена или ще рискува да бъде преследвана за „неморални действия“? В страни с регулации има правни инструменти за докладване и наказване на незаконното разпространение на видеоклипове. В страните с прохибиционизъм обаче жертвите могат да се сблъскат с пречки пред търсенето на справедливост, тъй като самото обсъждане на сексуално съдържание може да бъде стигматизирано или дори кримина-

лизирано, което потенциално ги възпира да съобщават за злоупотреби.

Някои биха могли да твърдят, че този проблем е по-малко разпространен в страни, където порнографията е забранена, тъй като на теория няма да има интимни видеоклипове, които да се споделят без съгласие. Този аргумент обаче е дълбоко погрешен по поне две причини.

Първата е, че дори в страни, където порнографията е законна и широко достъпна, разпространението или търсенето на интимни материали без съгласие е много сериозно престъпление, преследвано със специфични закони, насочени към защита на жертвите и преследване на нарушителите по наказателното право. Укрепването на тези защити и осигуряването на тяхното прилагане е благородна кауза, заслужаваща непоколебима подкрепа.

Второто е, че дори абсурдно да предположим, че в страните с прохибиционизъм интимното видео се разпространява по-трудно, това не би променило нищо: Намалването на разпространението не означава нищо, ако цената е заглушаване на жертвата или криминализиране на нейната сексуалност. Освен това, най-сериозните щети от незаконното разпространение не са непременно в голям мащаб, те могат да се случат между познати, причинявайки дълбоко и несправедливо страдание, и това независимо от количеството достъпна порнография. Тази болка може да бъде още по-опустошителна в контексти, където сексуалността е силно стигматизирана: именно в страни, където сексът е табу, а порнографията е забранена, рискът от отмъщение за жертвата е още по-висок, защото тя не само е изложена против волята си, но и е заклеймена като виновна за деяние, считано за социално неприемливо. В тези контексти жертвата няма начин да се защити, докато тези, които

разпространяват видеото, остават ненаказани или дори намират подкрепа в социалното лицемерие, което осъжда жените повече от мъжете.

3) Унизителна ли е порнографията?

Тази критика се основава на много съмнително предположение: кой решава кое е „унизително“ и за кого? Нямам намерение да релативизирам всички ценности тук. По-скоро искам да подчертая един фундаментален етичен момент: когато възрастен дава валидно, информирано съгласие за сексуално изразяване и не чувства срам или вреда от това, трябва да се запита дали наричането му „унизително“ е отражение на самото действие или на външна морална преценка, проектирана върху него.

Имаше време, когато дори „Мадам Бовари“ на Флобер беше преследвана за непристойност. И дълго време дори стенописите на Микеланджело в Сикстинската капела бяха смятани за скандални заради голотата си. Това, което се счита за „унизително“, винаги е било до голяма степен въпрос на културно възприятие, а не обективна истина. Театърът също дълго време е бил смятан за непочтен, по начин, който е трудно да си представим днес. Същото може да се каже и за работата: в много от минали общества това, което сега смятаме за благородно и достойно занимание, някога е било смятано за нещо, от което да се срамуваме. В глава 4 на „Годеницата“ Алесандро Мандзони разказва историята на търговец, който, след като остарял, се срамувал „от цялото време, което е прекарал, правейки нещо на този свят“, и отбелязва с обичайната си интелигентност и фин хумор, че „продажбата не е по-нелепа от купуването“, подчертавайки колко абсурдно е да се смята за унизително дейност, необходима на обществото.

3.1) Унизително за кого?

Етикетирането като „унизително“ на нещо, в което един възрастен доброволно се занимава, е просто външна проекция на лични чувства, а не обективна реалност. Ще призная: аз лично намирам много риалити предавания за унизителни, както за достойнството, така и за интелигентността на участниците, но осъзнавам, че това е въпрос на вкус, а не правен проблем. Други им се наслаждават и това е достатъчно. Със сигурност всички можем да се съгласим, че забраната на подобни програми със закон би била явно нарушение на личната свобода.

Ако, от друга страна, твърдението е, че порнографията е унизителна за зрителя, тогава какво прави гледането на секс по-унизително от гледането на спорт, филми или документални филми?

Някой може да твърди, че създаването на порнография е унизително. Ако обаче човек преживява нещо като позитивно и удовлетворяващо, няма причина да го критикуваме само защото не се вписва в традиционните социални канони. Порнографията може да включва мръсни приказки или динамика като консенсусното и приятно изследване на контрола и предаването. Но те се случват в пространство, определено от взаимно съгласие и лична автономия, което коренно ги отличава от принудата. Те нямат нищо общо с потисничеството, което вълнува болния ум на изнасилвач. Основната разлика е съгласието: това, което прави сексуалната динамика ангажираща, е *именно* фактът, че тя е свободно избрана и се ползва и от двете страни, нищо не може да бъде по-далеч от какъвто и да е вид злоупотреба. Струва си да се отбележи също, че някои хора намират дълбоко удовлетворение в консенсусната динамика на господство и подчинение, която не се основава на насилие или страдание, а на доверие, психоло-

гическо предаване и споделена радост от изследването на ролите на контрол и уязвимост. Това също е валидна и смислена форма на сексуално изразяване, стига да е свободно избрана и взаимно ползвана. За да бъдат етично обосновани, тези динамики трябва да се основават на дълбока емоционална хармония и да бъдат избрани, защото резонират с вътрешната истина на участващите. Етикетирането на подобни преживявания като „унизителни“ игнорира многообразието на човешката сексуалност и рискува да проектира личния дискомфорт върху другите. Това многообразие включва не само смело изразяване, но и мълчание. Някои хора изразяват своята автономност, като се обръщат към секса; други - като се отвържат от него. Никоя форма на свобода не е по-легитимна от друга. Въздържанието не е потискане, а липсата на интерес не е провал. Свободата да кажеш „да“ не означава нищо без същата свобода да кажеш „не“, не само за момент, но може би за цял живот. Освен това, порнографията не е задължително да обхваща смели динамики. Тя обхваща широк спектър от изрази, вариращи от най-меките и романтични форми на еротика до по-експлицитни изпълнения. Няма единно определение за порнографията, точно както няма един-единствен начин за преживяване на сексуалността. Важното е, че всички форми се основават на съгласие и личен избор.

Ако сексуалното преживяване е съзнателно избрано между възрастни и е преживяно в безопасност, тогава дали се счита за унизително е въпрос на лична гледна точка, а не оправдание за забрана. Абсурдно е някой да диктува: „Не, не бива да му се наслаждаваш по този начин, само защото не ми харесва“. В крайна сметка този принцип важи за всяка друга човешка дейност: и аз намирам сравнението с екстремния алпинизъм отново за много интересно: някои го намират за изключително удовлетворяващо, докато за

други би било кошмар. Лишаването на първите от това преживяване би било почти толкова сериозно престъпление, колкото и принуждаването на вторите да го преживеят.

Също така си струва да се има предвид, че не е неразумно да се предположи, че дори онези, които са скептични или лично безразлични към порнографията, вероятно биха признали, че не всичко от нея е грозно, бездушно или унижително. Дори да оставим настрана почти цялото съществуващо съдържание, е трудно да се повярва, че повечето хора, ако са изложени на широк и разнообразен спектър, не биха намерили поне няколко произведения, които резонират с тях. Не защото са „лицемери“, а защото еротичното въображение е толкова разнообразно и сложно, колкото музиката или поезията. Дори и да приемем, абсурдно, прохибиционистката логика, която казва „Забранявам го, защото не го харесвам“ (логика, която е етично несъстоятелна), имплицитният силогизъм зад пълната забрана пак ще се срине.

3.2) Моралният двоен стандарт

В действителност идеята, че порнографията е унижителна, често е отражение на дълга културна традиция, която винаги е виждала женската сексуалност като нещо, което трябва да бъде контролирано и ограничено. Не е случайно, че жените, които правят порно, често са съдени лошо, докато мъжете са много по-малко съдени, ако не и възхищавани. Това е същият модел, който води до хвалене на мъж с много партньори и осъждане на жена за същото поведение. Но ако проблемът е социална стигма, решението не е да се забрани порнографията: а да се промени менталитетът, който я заобикаля. Не порнографията унижава жените, а по-скоро социалните норми, които налагат морална тежест върху жените заради техните

сексуални избори. Това осъждане е форма на сексуално потисничество. Такова осъждане е не само несправедливо, но и фундаментално несъвместимо с принципите на справедливост и неосъждане, които истинската християнска етика насърчава.

Но има нещо още по-тревожно зад твърдението, че една жена „не трябва“ да прави порнография, не защото не иска, а защото другите казват, че е недостойно за нея. Подобно разсъждение не е защитно: то е сексистко и в крайна сметка дехуманизиращо. То се основава на предположението, че жените не са напълно способни сами да решават какво уважава или обезценява достойнството им. Да кажеш на жена „не можеш да правиш порнография“, защото тя обижда моралния ти вкус, не е по-различно от това да ѝ кажеш „не можеш да говориш публично“ или „трябва да си останеш въщи и да готвиш“.

Не става въпрос за защита на душата ѝ, а за контрол на волята ѝ. Да откажеш на някого правото да определя собственото си достойнство е по-дълбока форма на обективизация от всеки консенсусен акт. „Там пише: „Не ти е позволено да бъдеш себе си, защото ние вече решихме коя трябва да бъдеш“. И няма по-жестока, нито по-арогантна обида от това да се преструваш, че защитава някого, като му отричаш правото да бъде това, което е. Не си позволявам да говоря от името на жените, а само да заставам до онези, които са били съдени, и да утвърждавам тяхното достойнство.

Трябва да помним, че стигмата не е насочена само към онези, които избират порнографията за професия. Тя също така удря, може би дори по-жестоко, онези, които са я изследвали веднъж, от любопитство, желание, чувство за свобода или дори просто за да спечелят лесни пари, и след това, с течение на времето, може да са започнали да се съмняват, чудейки се дали този избор е ос-

тавил отпечатък върху тях. На тези жени искам да кажа с цялата си нежност и сила: вие не сте загубили нищо. Нито достойнството си. Нито правото си да бъдете обичани. Нито способността си да бъдете видени с очи, пълни с уважение и истинска и нежна любов. Няма нищо лошо във вас, нито тогава, нито сега. Тези, които ви съдят, без да разбират, разкриват само своите собствени граници, а не вашите. Вие заслужавате да... Бъдете обичани със страст, с уважение, с поезия. Не „въпреки“ на това, което сте направили, а още повече заради смелостта, която сте имали. Защото да покажете себе си, да кажете без срам на света: „това съм аз“, не означава просто да разкриете кожата си, а да разголите душата си. И това също е нещо дълбоко човешко и дълбоко достойно. Това не означава, че подобен избор трябва да се прави лекомислено. Както казах по-рано, „ако проблемът е социална стигма, решението не е да се забрани порнографията: а да се промени манталитетът, който я заобикаля“, но тази цел е все още далеч и може никога да не бъде напълно постигната. Стигмата съществува и ако човек се чувства твърде крехък, за да я носи леко, с мир, не мисля, че е разумно да я игнорира. Но това няма нищо общо със стойността на човек, който е преживял това.

3.3) Страхът от свободата на другите хора

Лично аз, както повечето хора, съм емоционално и сексуално моногамен и пазя личния си живот и нямам интерес да живея сексуалността си по различен начин. Но това не ме кара да се чувствам по-висш от тези, които правят избори, различни от моите (например, избори на промискуитет или ексхибиционизъм, които характеризират порнографията), точно както не бих се чувствал по-добре от някой, който практикува екстремни спортове или се посвещава на страсти, които аз не бих практикувал. Единственият критерий, който наистина

има значение, е доброволното и информирано съгласие на участващите. Защо трябва да казвам на тези, които живеят сексуалността си по различен начин от мен: „Аз съм праведен, а вие грешите“? Какъв обективен принцип оправдава подобна позиция? В какъв смисъл съм морално по-висш? Истинската любов не е застрашена от сексуалното изразяване, особено когато се разбира, че сексът и любовта, макар и често да се срещат, не са едно и също нещо. Човек може да изпитва емоционална обвързаност без желание и желание без емоционална обвързаност. Това не е недостатък в човешката природа. То е част от нейното богатство. Аз също твърдо вярвам във възможността за дълбоко приятелство между мъже и жени или, в случая с гейовете, между хора от един и същи пол. Натъжава ме, когато хората чувстват нужда да сексуализират всяка форма на обич или близост, сякаш единственият ни емоционален език е еротичен. Има огромна красота във връзките, които не изискват нищо друго освен присъствие, лоялност и тихата радост от това да си до другия. Вярвам, че това кратко отклонение не е неуместно. Философското мислене означава и разпознаване на дълбоките връзки между привидно различни теми. Сексуалната свобода включва и свободата да не се занимаваш със секс, свободата да култивираш дълбоки, нееротични връзки, да живееш афективни взаимоотношения без предварително установени модели. Тук исках да оспоря идеята, че определени връзки трябва да бъдат сексуализирани или категоризирани. Всъщност това е същият импулс, който стои в основата на желанието за забрана на порнографията: манията по етикетането, по категоризирането, по контрола. С други думи, тези размисли, макар и лични, имат дълбоко значение, защото способността ни да уважаваме свободата на другите хора започва със способността ни да разбираме многообразието на човешките връзки. Именно това богатство на човешкия

опит трябва да ни напомня, че не сме в позиция да съдим.

Ако човек доброволно избере да се занимава с порнография, намира удовлетворение в работата си и не понася вреда, истинският въпрос е дали е на някой друг да съди. Кой сме ние, за да кажем, че това е „унизително“? Опитът да се узакони моралът, основан на личен дискомфорт, се доближава опасно до авторитарен манталитет и повдига по-широки философски проблеми относно индивидуалната свобода и държавния контрол върху личния живот.

Както красноречиво го казва Джон Стюарт Мил в „За свободата“:

> Веднага щом някоя част от поведението на дадено лице засегне по вредоносен начин интересите на другите, обществото има юрисдикция над него и въпросът дали общото благосъстояние ще бъде или няма да бъде насърчено чрез намеса в него, става открит за дискусия. Но няма място за разглеждане на такъв въпрос, когато поведението на дадено лице не засяга интересите на други лица освен него самия или не е необходимо да ги засяга, освен ако не желае (всички засегнати лица са пълнолетни и с обичайното ниво на разбиране). Във всички такива случаи трябва да има пълна свобода, правна и социална, да се извърши действието и да се понесат последствията.

Подобни дебати възникват и в други области на индивидуалната автономия. Да разгледаме евтаназията: трябва ли на информиран, съгласен индивид да бъде отказано правото да прекрати страданието си? Или вземете хомосексуалността, която до сравнително скоро беше ограничавана въз основа на моралистични аргументи, подобни на тези, понякога насочени срещу порнографията днес. В някои части на света тя все още е забранена, често от хетеросексуални

мъже (в много контексти жените са склонни да проявяват повече толерантност, а в културно регресивни страни те рядко заемат властови позиции), които, именно защото са хетеросексуални мъже, разбират колко мъчително би било да се окажат в капан в свят, където единствената разрешена форма на интимност е тази с мъжете. И все пак, въпреки това разбиране, те се чувстват в правото да налагат точно това на лесбийките, отричайки им правото да следват собствения си природен да обичат свободно. Не от невежество, а от желание да наложат на другите това, което самите те никога не биха приели да понесат. Както и при порнографията, всички тези случаи разкриват един и същ основен страх от свободата на другите хора и манията за контрол над това, което е различно.

И все пак, именно защото защитата на хомосексуалната свобода е толкова важна, човек трябва да признае и рисковете, породени от нейната експлоатация за самовъзвеличаване. През последните години в някои западни контексти наблюдаваме нарастващ брой хора, които под прикритието на застъпничество за сексуалните малцинства изглеждат по-загрижени за демонстрацията на морално превъзходство, отколкото за действителното благополучие на онези, които твърдят, че защитават. Тази динамика, често водена от суета, а не от добродетел, може да отчужди общественото мнение, да създаде културна умора и дори да направи живота по-труден за самите хомосексуални хора, които могат да се чувстват неудобно, погрешно представени или сведени до символи в идеологически битки. Много подобен феномен може да се наблюдава в антирасисткия активизъм, където някои гласове търсят не справедливост, а светлината на прожекторите. Борбата за достойнство и равенство заслужава нещо по-добро от това да бъде инструментализирана от егото. Както Алесандро Ман-

дзони веднъж отбеляза (глава 13 от „Сгодената“), често се случва най-ревностните поддръжници да се превърнат в пречка.

Истина, която все още е валидна: най-ревностните поддръжници, без смирение и мярка, често могат да се превърнат в пречка за самата кауза, на която възнамеряват да служат.

4) Обективира ли порнографията хората?

Въпреки че е важно да се признае, че някои хора могат да намерят истинско сексуално удовлетворение в това да бъдат еротично обективирани, в рамките на консенсусна и интимна рамка, терминът „обективиране“ често се използва в негативен смисъл, за да внуши загуба на воля, достойнство или човечност. Но това са фундаментално различни понятия. Еротичното обективиране, когато е избрано свободно и преживявано с взаимно уважение, не е същото като дехуманизацията. Първото може да бъде валидна форма на личностно изразяване; второто е посегателство върху себе си.

Но когато говорим за обективиране в порнографията, наистина ли имаме предвид второто? Ако възрастен и съгласен човек реши да прави порно, кои сме ние, за да кажем, че е „сведен до обект“? Ако тази логика беше валидна, щяхме да кажем, че един модел е обективен, защото е ценен заради естетиката си, или че един спортист е обективен, защото стойността му е свързана с физическите постижения. Но никой не повдига тези възражения, защото е ясно, че стойността на човек никога не се свежда до едно-единствено измерение. Освен това, порнографията не отменя личността на тези, които я практикуват. Защо вместо това не би могла да бъде начин за изразяване на индивидуалността?

Изразът „да бъдеш виждан като обект“ сам по себе си е проблематичен. Порно изпълнителката не се възприема като манекен или празна черупка: именно фактът, че тя е жива, присъстваща и осъзната, придава смисъл на сцената и я прави еротична. Това, което поражда желание, не е липсата на субективност, а именно нейното съзнателно присъствие, осъзнаването зад погледа, съзнателният акт на показване на себе си. Тя не е сведена до обект; тя е субект, който избира да играе с определени естетически кодове. И този съзнателен избор е това, което разделя еротичното показване от дехуманизацията. Именно затова генерираната от изкуствен интелект порнография, колкото и реалистична да е, никога не може да има същата стойност като истинската порнография. Това не са просто изображения, те са изрази на човешко присъствие, на съзнателни индивиди, които избират да бъдат видени. Етичните и емоционални дилеми, които скоро ще се появят около използването на изкуствен интелект в порнографията, са по-редното доказателство, че изпълнителите не се възприемат като обекти, а като съзнателни индивиди. Ако те наистина се възприемат просто като инструменти, порнографията ще се измести към изкуствени реплики. Силно се съмнявам, че това някога ще се случи. Изкуствено генерираното фигуративно изкуство може да бъде ефективно в много други области, но именно в порнографията то не успява да замести човешкия елемент. Има сектори, където хората често се третират като заменими инструменти: във фабрики, в офиси, в обслужването на клиенти. Разбира се, няма нищо лошо в автоматизацията: заместването на човешкия труд с машини често е белег на прогрес, а не провал на етиката. Но трябва да признаем какво разкрива тя. Когато една машина може да върши работата по-ефективно, човекът се отхвърля без морално колебание, сякаш присъствието му няма присъща стойност. Ето как изглежда истинската обекти-

визация. Парадоксално, именно в порнографията (същата област, обвинявана в свеждането на хората до обекти) човешкото присъствие не може да бъде заменено. И това наблюдение подчертава погрешността на твърдението, че изпълнителите се възприемат като обекти: ако наистина бяха, репликите с изкуствен интелект биха били повече от достатъчни. С други думи, точно там, където има по-голямо обвинение в обективизация, в действителност има по-голямо признание за човешката незаменимост.

В действителност, тези, които обвиняват порнографията в „обективизиране“, често го правят, за да стигматизират женската сексуалност. Защо жена, която избира да покаже тялото си, трябва да бъде „сведена до обект“, докато тези, които го крият, се считат за „уважавани“? Този манталитет не защитава жените, а ги инфантилизира. Истинското уважение не е в това да им се казва какво могат или не могат да правят, а в признаването на способността им да решават сами. Да правиш порно или да станеш монахиня са едновременно легитимни и дълбоко уважавани избори. Отвратително е, че има хора, които уважават едното, но не и другото. И двете са форми на самоопределение, нито едното не е повече или по-малко благородно, стига да е свободно избрано.

Някои се позовават на Кант, за да обвинят порнографията в свеждането на човешкото същество до обект. Но именно неговият най-благороден принцип, този, който ни заповядва да се отнасяме към всеки човек като към цел, а никога само като към средство, разкрива недостатъка на този аргумент. Ако човек, в пълно осъзнаване на себе си, чувства, че една от целите на живота му включва показване, той не е обект: той е индивид, който взема решения за собственото си тяло и сексуалност. Моралното уважение към този човек означава да се почита този избор, а не да се потиска. Да му се отрече

тази свобода, в името на поддържането на доминиращ социален модел на сексуалност, който той не признава за свой, означава да го третираме именно като средство за постигане на цел, която не споделя (а именно, запазване на колективна и морална визия за сексуалността), а не като самоцел. И това, да, наистина означава обективизиране.

Някои могат да възразят, че дори предоставяйки автономия и съгласие, порнографията все още често включва вид обективизиране и че само това би противоречило на принципа на Кант никога да не се третира човек просто като средство. Но тази перспектива е дълбоко съмнителна. Когато позволим на възрастен, напълно осъзнат за себе си, да се занимава с порнография, ние не го принуждаваме или заблуждаваме да прави нещо, което не иска, ние му позволяваме да задоволи нужда, да преследва форма на себеизразяване, която е важна за него.

Когато човек съзнателно реши да се предложи на погледа на другите, дори във форма, която еротично си играе с обективизиране, той не се свежда до средство. Той избира цел; той упражнява свобода на действие. В такива случаи тялото се превръща в език, форма на изразяване, дори в културно или екзистенциално изявление. Ако доброволно поема роля, дори такава, която символично ме поставя в позицията на „средство“, аз оставам субект. Аз съм авторът на този момент. Не виждам императива на Кант като забрана за еротични роли или театралност, а като призив за уважение към суверенитета на личността, особено когато нейната свобода приема неконвенционални, но етично безобидни форми. Накратко, да бъдеш желан или да предлагаш удоволствие, както правят певците или танцьорите, не е същото като да бъдеш обект.

Ако пренесем историческия Кант в 21-ви век и го попитаме какво мисли за порнографията, има вероятност той да бъде ужасен

(и не мога да изключа, че същото може да е вярно и за Мил). Тази реакция би била оформена от културните и сексуални норми на неговото време, а не от основните принципи на неговата морална философия. Ето защо твърдя, че прилагането на ключовите му етични идеи към нашия настоящ контекст понякога може да изисква отклонение от личните му преценки. Предизвикателството не е да се следват заключенията на Кант, а да се остане верен на неговия морален метод: да се третира хората като цели и да се действа само въз основа на принципи, които можем да желаем като универсални закони. Вярвам, че с всички противоречия, които живеят във всяко човешко същество, Кант в известен смисъл дори е изпреварил Мил с няколко десетилетия. Той пише (от „За стария трион: това може да е правилно на теория, но няма да работи на практика“):

> Никой човек не може да ме принуди да бъда щастлив по неговия начин, според неговата представа за благополучието на някой друг. Вместо това, всеки може да преследва щастието си по начина, който му се струва най-добър, стига да не нарушава свободата на другите хора да преследват подобни цели, т.е. правото на другия да прави каквото може да съществува едновременно със свободата на всеки човек съгласно евентуален универсален закон.

Разбира се, възгледите на Кант за сексуалността са били сложни, а моята област е физика, а не философия; аз просто предлагам добросъвестно философско тълкуване на неговите ключови принципи, приложено към съвременен контекст, където моралните предизвикателства са се променили (много от реалностите, за които говоря тук, просто не са съществували и са били невъобразими по времето на Кант), но необходимостта от уважение, автономност и осъзнаване на въздействието, което действията ни оказват

върху света, остава същата. Смея да твърдя, че вероятното отхвърляне на порнографията от страна на историческия Кант би противоречило на същността на неговата философия, както по отношение на императива да се третира всеки човек като цел, а никога само като средство, така и по отношение на действието само въз основа на принципи, които човек би могъл разумно да пожелае да станат универсални закони (в този случай принципът, че личните избори, които не можем да споделяме, все пак трябва да бъдат уважавани, стига да уважават другите). Това, което правя тук, е да обмислям развитата интерпретация на неговата мисъл, която запазва етичната ѝ същност, но отхвърля сексофобския морализъм на друга епоха. Да се отнасяш към някого като към цел не означава да диктуваш живота му, а да почиташ способността му да го избира.

5) Експлоатира ли порнографията самотата?

Някои може да твърдят, че порнографията експлоатира самотата, но това е слаб аргумент по поне две причини.

i) Първо, порнографията не е предназначена само за самотни хора. Много хора в щастливи и дълбоко свързани взаимоотношения ѝ се наслаждават заедно като на споделено преживяване.

ii) Второ, всички индустрии съществуват, за да задоволят човешките нужди. Експлоатира ли селското стопанство глада? Експлоатират ли лекарите болестите? Ако искате да го кажете така, тогава да, но това е просто характеристика на всички професии. Всеки път, когато ходим на работа, това, което правим, е именно за да задоволим някаква нужда. И това, като цяло, е наистина благородно нещо.

Понякога тези нужди изобщо не са здравословни, помислете за тютюна, алкохола, бързото хранене, сладките напитки или боклучавата телевизия. Въпреки това, за разлика от вещества като алкохол или тютюн, порнографията, поне когато се преживява по съзнателен и уважителен начин, е свързана с естествена и здравословна нужда. Истинският въпрос е: какъв проблем всъщност решава забраната на порнографията? По какъв начин забраната на порнографията би подобрила живота на мъжете и жените, които не са във връзки? Единственото безпокойство, което идва на ум във връзка с въпроса за самотата, е, че в редки случаи психологически уязвими хора могат да повярват, че порнографията може да замести човешкия контакт. Както вече беше обсъдено в Раздел 1.2 обаче, рискът от злоупотреба от страна на малцина не оправдава потискането на свободата за всички.

В заключение, не всяка употреба е еднакво здравословна, както при храната или забавленията, прекомерната употреба може да доведе до проблеми. Но това не е вина на самата порнография, а само напомняне, че всяко удоволствие изисква баланс и осъзнатост.

6) Аргументът „ами ако тя беше твоята майка?“

Това е класически пример за емоционална заблуда. Идеята, че дадена дейност става неприемлива, когато включва близък роднина, не е рационален аргумент, а емоционална реакция. Ако майка ми беше порноактриса, това щеше да е неин избор, точно както би било, ако избере да бъде адвокат, спортист или художник. Но защо това трябва да е проблем за мен? Ако тя свободно избере този път, каква рационална основа бих имал да възразя? Единственият истински въпрос трябва да бъде дали тя го желае. Ами ако майка ти искаше да изкачи K2? То-

ва наистина би ме ужасило, с основание, тъй като рисковете са животозастрашаващи. Макар че все още бих го намирал за *крайно несправедливо*, бих могъл поне да разбера защо държавата би се опитала да забрани подобни високорискови дейности от съображения за безопасност. Но порнографията? Тя може да включва емоционални и етични сложни ситуации, както много човешки преживявания, но когато е свободно избрана, не е по своята същност вредна и не трябва да се третира като заплаха за безопасността. Накратко, в отговор на въпроса „ами ако тя беше твоята майка?“, бих отговорил точно както Чарли Чаплин, когато гордо отхвърли обвинение, което е било предназначено да бъде дискриминационно: „Нямам тази чест“. Фактът, че член на семейството се занимава с определена дейност, не променя етичния ѝ характер.

7) Аргументът „ами ако тя беше твоята съпруга?“

Макар че голяма част от казаното в предишния раздел важи и тук, това възражение е по-дълбоко: то не се обръща към обществения морал, а към нещо по-интимно - емоционалната връзка между двама души. Не става въпрос за това какво позволява обществото, а за това какво може да разбере и прегърне романтичната любов. И точно затова тя заслужава същото философско внимание.

Това ме кара да се замисля как лично разбирам взаимоотношенията, доверието и свободата, не като просто и неуместно отклонение, а защото всеки философски отговор на възражението „ами ако беше жена ти?“ срещу порнографията задължително зависи от това как човек разбира любовта и партньорството. Това, което следва, не е личен анекдот, а набор от общи принципи, илюстрирани през лична призма, но предназначени да говорят за универсална човешка реал-

ност. Както ще стане ясно, този възглед не е тясен или предписателен: той оставя място за всички перспективи и емоционална чувствителност. Моят възглед за взаимоотношенията не се основава на собственост, а на доверие и взаимно уважение. Аз не притежавам тялото на жена си: *тя* го притежава. Ако тя трябваше да направи такъв избор, това щеше да е нейно решение и моята роля щеше да бъде просто да го уважавам и да разбирам чувствата ѝ по този въпрос. Любовта не е контрол, нито е страх от свободата на другия човек. Тя е доверие, съучастие и желание да видиш как човекът, когото обичаш, се реализира по начина, който е смислен за нея. Въпреки това, откритостта и честността са фундаментални във всяка връзка. Макар че не виждам любовта като притежание, я виждам като партньорство, основано на взаимно доверие. Ако жена ми беше взела такова решение, без да ме информира, това би било предателство, не заради самия характер на избора, а защото би нарушило основата на доверието, което поддържа връзката ни. Прозрачността е от съществено значение: истинската свобода в една двойка не означава да правиш каквото си иска човекът, без да се съобразява с другия, а да правиш избори открито, с взаимно разбирателство и уважение.

В романтичната връзка сексът (и по-общо казано, физическата интимност и докосването) и любовта могат да се преплитат, но не са едно и също нещо. Човек може да споделя тялото си, без никога да дава сърцето си. И човек може да предложи пълнотата на любовта, без никога да търси докосване. Всички ние имаме хора, които ценим с любов, която е сияйна и трайна и напълно несексуална. Интимността не винаги е свързана с докосване. Понякога е свързана с присъствие, лоялност или това да бъдеш познат.

Идеята, че жена, която се занимава с порнография, не може да има щастлива и любяща връзка, е предразсъдък, а не реалност. Независимо дали го е направила своя професия или просто е избрала да изследва тази страна на себе си веднъж в живота си, това не променя нищо. Романтичната връзка не се измерва със сексуалната история, а с присъствието, с дълбочината на връзката между две души. Любовта е изградена от афинитет, подкрепа и нежност, а не от сертификати за „чистота“. Всеки, който вярва, че една жена не може да бъде обичана със същата страст и преданост, само защото нейната сексуалност е била споделяна в порно, независимо дали веднъж или често, не е разбрал нищо за любовта.

Една жена може да изследва дори най-смелите, най-суровите, най-табуираните форми на своята сексуалност, включително фантазии за предаване, видимост и разкриване, и все пак да бъде прегърната с нежност, лоялност и уважение. Независимо дали е споделяла тялото си със света веднъж или често, тя все още може да бъде нечия муза, нечия котва, нечий дом. Тези, които казват друго, са объркали любовта с притежанието и достойнството с конформизма. Истинската любов приема много форми. Една от тях прегръща свободата, не със страх, а с грация.

Необходима е сила, за да разкриеш себе си, дори за кратко, в един осъдителен свят. Да прегърнеш истината си, дори когато другите те сочат с пръст. Тази сила не е морален недостатък. Тя е форма на смелост. И тази смелост, тази сияйна честност, е нещо дълбоко красиво. Тя заслужава не срам, а възхищение. Заслужава да бъде посрещната не със студенина, а с любов, която не те кара да се криеш, а стои до теб в светлината и те държи през бурите на живота.

Емоционалната моногамия и сексуалната ексклузивност са две понятия, които често

са свързани, но остават различни. Човек може да споделя тялото си, като същевременно остава емоционално отдаден изключително на партньора си. Не казвам, че сексуалната ексклузивност е грешна, напротив, тя е напълно легитимен и ценен избор за много двойки. Но това, което наистина има значение, е съвместимостта между партньорите по този въпрос. Всяка двойка трябва да бъде свободна да определя свои собствени правила въз основа на своите предпочитания, граници и взаимно разбирателство, без социален натиск. Някои хора смятат сексуалната вярност за важна, докато за други индивидуалната свобода е по-важна. Ключът е партньорите да са в хармония и никой да не налага мнението си на другия. Ако двама души открият, че имат несъответстващи нужди в това отношение, само от тях зависи да решат как да се справят с проблема. Въпреки това искам да поясня, че позицията ми не произтича от някакъв „скрит мотив“. Нямам интерес към извънбрачните връзки. Но това не означава, че вярвам в собствеността, а само в почитането на нейната свобода, а не в това да претендирам за нея за себе си. За мен любовта означава да искам щастието на другия човек. Никога не бих искал да бъде пречка между жена ми и нейното удовлетворение в живота. Връзката ни е изградена върху съучастие и взаимно доверие, а не върху несигурност, налагане или контрол. Избрахме моногамията свободно, защото тя отразява кои сме, но това не означава, че бих се чувствал в правото да забраня на жена ми да прави нещо, което тя смята за дълбоко важно за нея, нито че връзките, които не са сексуално изключващи, са по-малко дълбоки, лоялни или искрени. Важното не е дали двойката избира сексуална моногамия, а дали връзката им е изградена върху взаимно уважение, съгласие и разбирателство. Някои сърца остават близки, дори когато телата се разминават. Сексуалната моногамия не е единствената възможна форма на лю-

бов. Тя не е единственият начин да се живее една връзка. Накратко, всеки избор, свободно направен между възрастни, заслужава уважение. Защото смисълът е точно следният: никой няма право да казва на някой друг какъв е „правилният“ начин да се обича.

8) Аргументът „Но никоя жена никога не би искала да направи това“

Има начини да чувстваме, да вярваме или да желаем, които може никога да не споделим, но това не ги прави по-малко реални или по-малко достойни за уважение. Понякога хората правят неща, които повечето други не могат да разберат. Състезателите са ярък пример, много от тях прекарват живота си, плащайки огромни суми само за да се състезават. В действителност те плащат, за да рискуват живота си. Нищо не илюстрира по-ясно, че някои хора дълбоко обичат това, което други виждат като чиста лудост.

Няма нищо лошо в това да имате конвенционални сексуални желания или изобщо да нямате никакви. И точно както уважаваме тези преживявания, трябва да разширим уважението си и към онези, чиито желания приемат различни форми (като желанието да бъдем видими, да споделяме открито своята чувственост, както се случва при ексхибиционизма, който се среща в порнографията) и да намерим смирението да признаем това, което може да не разбираме напълно или да не споделяме. Важно не е дали едно желание отговаря на обществените норми, а дали се изследва със съгласие, осъзнатост и взаимно уважение.

Предвид това, нека се спрем за момент и да помислим върху значението на този конкретен аргумент срещу порнографията, който твърди, че жени с консенсусни ексхибиционистични фантазии между възрастни, независимо дали са леки или интензивни, просто не съществуват. Това твърдение не е

просто погрешно: то е толкова крайно, предвид психологическото разнообразие на човечеството, че определено принадлежи към сферата на нелепото. Но най-лошото от всички аргументи срещу порнографията е, че това е най-етично отвратителният, отблъскващ и дехуманизиращ. Това не е осъждане на всички критики към порнографията: някои повдигат важни опасения. Това, което отхвърлям като етично отблъскващо, е отричането, че която и да е жена някога би могла свободно да я желае. Това не е просто погрешно, то е морално скандално. Какво може да бъде по-жестоко от това да се каже на някого, че начинът му на съществуване е толкова неприемлив, че трябва да бъде различен от самата сфера на човешките възможности? Че желанията му са толкова нелегитимни, че дори не могат да бъдат представени?

Това не е просто контрол. Това е форма на унищожение: опит да се заличи не само свободата, но и самата идентичност.

Ето защо не е достатъчно да толерираме свободата на жените на теория, трябва да я защитаваме на практика, дори когато тя приема форми, които провокират социална стигма. Ако вярвате в правото на жената да решава сама, тогава правото да прави порно също трябва да се уважава. Да се твърди друго не е феминизъм, а женомразство. Някои твърдят, че защитават жените, но не чуват тихия вик на онези, принудени да погребват желанието си под пластове страх и цензура, жени, които живеят в общества, където свободното изразяване на сексуалността им е наказвано, дори криминализирано. Включително, да, чрез репресии на неща като порнографията. И това не е освобождение, това е студеното задушаване на свободата. Този тих вик съществува, но е заглушен от моралистичното лицемерие на онези, които твърдят, че защитават жените. Виждали сме какво се случва, когато „доб-

родетелта“ се използва, за да оправдае преследването. Дори Христос беше разпнат от тълпа, която си мислеше, че прави правилното нещо. Историята е пълна с трагедии, извършени в името на добродетелта.

Има жени, които биха искали да правят порнография, но са родени на места, където дори най-малките прояви на женска автономност са жестоко наказвани. Те страдат не заради порнографията, а защото им е забранено да я приемат: заглушават ги закон или просто стигма. Ако наистина вярваме в свободата, тогава трябва да защитим правото на жената да показва или да покрива. Да изразява открито своята сексуалност, да я живее насаме или дори изобщо да не я живее. Свободата означава избор, а не принуда. Да се отрича, че тези жени съществуват, е толкова сляпо, колкото да се отрича, че други страдат от нарушаването на личния им живот. И двете форми на страдание произтичат от отричане на сексуалната свобода, само че в противоположни посоки: едната от нежелано излагане (тема, която вече разгледахме в Раздел 2), другата от потискане на желаното изразяване. И двете реалности заслужават пълното ни внимание.

Към тези, които казват, че порнографията трябва да бъде забранена, за да се защитят жените, питам: наистина ли вярвате, че всички жени искат едни и същи неща? Че никоя никога не е страдала мълчаливо, защото ѝ е отказано правото да живее собственото си желание? Наистина ли мислите, че сред милиардите животи на тази земя, нито една жена не лежи будна през нощта, копнееща за свободата да бъде себе си без страх или срам, може би защото таи ярки, екзхибиционистични фантазии и копнее да бъде видяна, възхищавана, желана по свои собствени правила? И още по-лошо, тя страда, мислейки си, че е несвършена в основата си. Че желанията ѝ са девиантни,

фантазиите ѝ срамни, самата ѝ същност нещо, което трябва да бъде скрито. Но няма нищо лошо в нея. И тя заслужава същото достойнство и свобода като всеки друг. Може би мечтае да каже на света: „Това съм аз. Аз съществувам. Аз съм такава. И не се срамувам.“ (Същите думи биха могли да бъдат изречени от вярващ или от атеист, който се осмелява да изповядва вярата си във враждебна среда.) И въпреки това тя страда, *точно* защото някой, някъде, се бори да ѝ отнеме тази свобода.

Заключение

Този отговор не трябва да се тълкува като безкритична защита на порнографията, която със сигурност може да бъде вредна в определени контексти, а по-скоро като силен аргумент срещу нейната забрана като посегателство върху индивидуалната свобода. Не отричам, че може да съществуват проблеми, свързани с порнографията, например по отношение на потенциалното ѝ въздействие върху психологически уязвими индивиди. Но признаването на възможността за вреда не оправдава забраната. Подобно на много други инструменти, порнографията не е нито по своята същност добра, нито по своята същност лоша: нейната стойност зависи от това как се използва и от кого. В този смисъл порнографията не се различава от безброй други неща, които могат да бъдат полезни, когато се използват отговорно, но вредни, когато се злоупотребяват.

В крайна сметка основният въпрос не е самата порнография, а по-дълбокият въпрос дали едно демократично общество трябва да налага морални ограничения върху консенсусни действия, които не нарушават правата на другите. Истинската сексуална свобода означава защита както на правото на изразяване на желание, така и на правото на отдръпване от него. Това означава защи-

та както на смелите, така и на тихите. Този принцип се простира отвъд самата сексуалност: тестът за едно свободно общество не е колко добре защитава това, на което се възхищаваме, а колко справедливо се отнася към това, на което не се възхищаваме.

Свободата е основата на всеки достоен живот. Казано като Чарли Чаплин (реч към човечеството), „не трябва да се отдаваме на онези, които ни казват какво да правим, какво да мислим и какво да чувстваме!“ Ето защо това не е просто дебат за изображения и екрани. Това е дебат за човешкото достойнство, автономията и моралната смелост да позволим на другите да бъдат различни. И в тази светлина отговорът става ясен.

Ако забраните консенсуалната сексуална свобода, вие не просто потискате група хора. Вие предавате самите основи на съвременната демокрация. Идеите, защитавани в този текст, водят корените си от европейското Просвещение, от убеждението, че индивидуалната свобода е естествено право, което трябва да бъде преживявано пълноценно, в уважение към другите. Но именно отвъд океана, през втората половина на осемнадесети век, една държава има смелостта да утвърди в закона, че свободата и стремежът към щастие са права. И на този смел (но дълбоко несъвършен) жест дължим много. Нещо повече, ако днес все още има държави, където човек може да напише текст като този и други могат да го прочетат, това е благодарение на кръвта, смелостта и жертвата на онези, които са вярвали, че свободата, дори за един-единствен глас, си струва да бъде защитена. В по-мрачни времена те са избирали да рискуват всичко, за да можем да бъдем свободни. Те не винаги са били съгласни със съдържанието на речта. Но са вярвали в правото да я изрекат.

Свободата не е привилегия за конвенционалните. Тя е рождено право на всяко човешко същество.

Куасо ал Монте, лято 2025 г.

Бележка на автора

Бих искал да благодаря на съпругата си, с която, между разходка в планината или край езерото, пица или китайска вечеря, често имах радостта да споделям разговори по тези (и много други!) философски въпроси. Тези моменти също са част от този текст. Тези разговори са сред нещата, които ценя най-много в живота си, дори повече от дълбоката ми любов към физиката и математиката. Нейното присъствие, нейната доброта и нейният замислен начин да вижда света са най-истинските ми източници на радост.